

Baudelaire-től Duras-ig

Karádi Zsolt könyve a francia–magyar irodalmi kapcsolatokról

Révay Valéria
(1950, Nyíregyháza) habilitált egyetemi docens, Nyíregyházán él, Rácz István-díjas

Karádi Zsolt: *Franciák és magyarok. Tanulmányok a francia és a magyar irodalomról*, Örökségünk Könyvkiadó, Nyíregyháza, 2018.

Karádi Zsolt 2018-as könyvében két évtized (1998–2018) irodalomtörténeti tanulmányait gyűjtötte egybe. A kötetbe felvett írások főbb témakörei: a huszadik század eleji francia irodalom magyarországi népszerűsítése, a francia szimbolisták magyar nyelvű tolmácsolása, illetve néhány francia szerző életének vagy munkásságának egy-egy kiemelt mozzanata.

A tanulmánygyűjtemény három fejezetéből kettő magyar, egy francia nyelvű esszét tartalmaz: I. *A Nyugat franciája*; II. *A bongó búcsúdál*; III. *...Quelqu'un est venu [...Jött valaki]*.

Az első fejezet a legegységesebb, hiszen egyetlen személy, François Gachot (1901–1986) francia író magyarországi kapcsolatait, irodalmi és művészeti tevékenységét, a francia irodalom hazai, valamint a magyar irodalom és kultúra franciaországi népszerűsítését mutatja be. 1924-ben a francia külügyminisztérium küldte Budapestre a Nouvelle Revue Française írói csoportjához tartozó fiatal író, aki a Magyarországon töltött évek során tanított az Eötvös Kollégiumban, valamint a Képzőművé-

szeti Főiskola lektora is volt. Magyar feleségével 26 évig éltek Budapesten. 1949-ben a francia követség attaséjaként politikai nyomásra hagyta el Magyarországot. Hazatérve megírta a Magyarországon töltött évek emlékeit (*Egy elmúlt ország emlékei I–II.*; Irodalomtörténet, 1971, 4. sz.; 1972. 1. sz.)

Gachot, a francia–magyar kapcsolatok lelkes támogatója, a modern irodalmi törekvések fórumául szolgáló Mercure de France-ban először 1926-ban, majd 1931–1938 között a Lettres Hongroises [Magyar levelek] című rovatban a korabeli magyar irodalom legkiemelkedőbb képviselőit mutatja be a francia olvasóknak. Leggyakrabban a francia kapcsolatokkal is rendelkező, vagy franciául beszélő, franciából magyarra fordító szerzőket népszerűsíti. Így – többek között – méltatja az általa „lírai zseninek” nevezett Adyt, megemlítve francia kötődéseit, felsorolva olyan verseket, melyeket – ahogy ő írja – „a mi országunknak szentelt”. Megemlékezik a Baudelaire-t is fordító Babitsról és Kosztolányiról is. Néhány év kihagyás után Ka-

rinthyról, Márairól, Szabó Dezsőről is értekeznek. Később csak vázlatos képet rajzol a bemutatott magyar írókról és költőkről, akik között ott találjuk Kassákot, Tersánszkyt, Tamási Áront és Molnár Ferencet is. A következő években felsorolásszerű híradásokból értesülhettek a francia olvasók a magyar irodalom legújabb eseményeiről, többek között Móricz Erdély-trilógiájáról, Kassák *Egy ember élete* című művéről, Herczeg Ferenc, Bánffy, Szerb Antal, Zilahy, Füst Milán, József Attila, Illyés Gyula, Veres Péter vagy Németh László egy-egy új alkotásáról.

Gyorsan megszerzett magyar tudását kihasználva a francia irodalomnak ugyanilyen lelkes népszerűsítője lett a Nyugatban, ahol 1925–1935 között megjelent tizenhat írásában nemcsak egy-egy új könyvet mutat be, hanem ezekben a rövid esszéekben a kortárs francia szerzőkről „miniatűr portrékat” rajzol, amelyek a „bemutatni kívánt alkotó vagy könyv erényeiről, szépségéről, művészi erejéről közölnek vallomásos telítettséggű kijelentéseket”. Általa ismerhette meg a korabeli olvasó többek között Cocteau, René Crevel, André Breton vagy Louis Aragon könyvét (*A Nyugat franciája*).

A szerző külön tanulmányt szentel Gachot magyar képzőművészettel kapcsolatos írásainak. A kötet első részének záró tanulmányában Karádi Zsolt levéltári kutatásainak köszönhetően a Krúdyt is fordító és az író munkásságáért lelkesedő Gachot Krúdy Zsuzsához írott leveleiről kapunk hírt (*Krúdy Zsuzsa és François Gachot levelezése*).

„A bongó búcsúdál” című részben műfordítások elemzéseit olvashatjuk. Baudelaire verseinek magyar fordításairól három tanulmányban értekeznek, amelyekben más-más irányból közelíti meg a magyar műfordítást. Tornai Józsefnek *A Rossz virágai* című kötetében *Megfelelések* címmel fordított Baudelaire-versét Szabó Lőrincnek *A romlás virágaiban Kapcsolatok* címen

közismertté vált műfordításával veti össze. Egy másik elemzésben (*A szellem győzelme*) egyetlen költőnek, Tornai Józsefnek egy Baudelaire-versre született (*Une charogne*) két próbálkozását (*Egy dög*, 1991; *A dög*, 2007) és ezek eltéréseit tekinti át. Dsida Jenő *Ősziének* (*Chant d'automne*) címen fordított Baudelaire-átültetését az eredetivel veti össze a tanulmányíró („...a szívem jéghideg, vörös korong”). Végül Nagy László *Michel és Christine* című Rimbaud-fordításának sok szempontú, tartalmi és formai – rímeket, verselést és sorhosszúságot – is áttekintő vizsgálatát olvashatjuk (*Tündéri vakmerőség*).

A francia nyelvű tanulmányok között a szerző foglalkozik Baudelaire *Les Paradis artificiels* [*A mesterséges mennyországok* – magyarul 1990, 2010] című munkájával, amelyben a 19. századi francia költő a hasis és az ópium hatásairól, az általuk keltett szorongásokról számol be, s egyúttal figyelmeztet a gondolkodást is megbénító mérgező hatásukra. A magyar költők és írók által is kedvelt francia katolikus költő, Francis Jammes életéről és munkásságáról születésének 150. évfordulója alkalmából, 2018-ban emlékezett meg a könyv szerzője. A kötetet záró francia nyelvű tanulmányban Marguerite Duras és utolsó éveinek társa, a nála sokkal fiatalabb Yann Andréa furcsa, ellentmondásos szerelméről olvashatunk.

A tanulmányok megírásához – magyar és francia levéltárakra és könyvtárakra támaszkodva – Karádi Zsolt gazdag forrásanyagot használt. A jegyzetekből is értékes információkhoz juthatunk, bár gyakran ezekhez sem árt a francia nyelvismeret.

A válogatás mindazoknak ajánlható, akik érdeklődnek a magyar–francia kapcsolatok, a magyar és a francia irodalom, valamint a franciából magyarra átültetett műfordítások iránt.

Révay Valéria